

Федотова Я.Г.

ПРОБЛЕМА ІНЕРЦІЙНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПІДХОДУ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ БАР'ЄРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ У МУНІЦИПАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Аналіз практики управління підприємствами у муніципальній економічній системі в частині їх забезпеченості фінансовими ресурсами засвідчив, що вона характеризується:

- неналежною забезпеченістю власними фінансовими ресурсами;
- недостатньою фінансовою стабільністю, залежністю від кредиторів і високим ступенем фінансового ризику підприємств;
- переважанням залученого капіталу, що повинно враховуватися при прийнятті управлінських рішень щодо покращення структури фінансування діяльності підприємств.

Важливим елементом формування системи управління підприємством є виявлення тих чинників зовнішнього оточення та внутрішнього середовища, які найбільш негативно впливають на можливості ведення бізнесу та мінімізації проявів їх деструктивного впливу.

Що стосується зовнішнього середовища, нестабільність державної політики є, на думку бізнесу, найсуттєвішим бар'єром для ведення бізнесу в Україні. Так вважають керівники бізнесу в 21 із 27 регіонів України. На другому місці в рейтингу найбільш проблемних факторів для ведення бізнесу розташувалася податкова політика. Корупція, як і роками раніше, займає третю позицію у рейтингу – 11,3 %. Такі результати спеціального питання в рамках опитування більш ніж 2080 керівників компаній у 27 адміністративних регіонах України в 2013 році (рис. 1, рис. 2) [1].

До внутрішніх причин, які зумовлюють недосконалість практики управління підприємствами приладобудування у муніципальній економічній системі, віднесемо: недосконалість функціонального управління підприємством, часта суперечність цілей управління підприємством цілям його структурних підрозділів, низький рівень адаптивності до змінних умов діяльності, неефективне управління персоналом.

Процеси управління державними організаціями тісно пов'язані з адміністративно-державною діяльністю, яку можна визначити як процес досягнення національних цілей і завдань через державні організації, і яка поширюється на органи законодавчої, виконавчої і судової влади.

Рис. 1 Найпроблемніші фактори для ведення бізнесу в Україні*

*Примітка. Джерело [1]

Сучасна версія адміністративного менеджменту державних організацій представляє собою синтез New Public Management та Public Administration – новий адміністративно-державний менеджмент [2].

В умовах становлення України як самодостатньої незалежної держави особливо актуальним є питання формування ефективного адміністративного менеджменту як на рівні здійснення державної політики, так і на рівні функціонування державних органів, які створені державою для здійснення відповідних завдань і реалізації управлінських функцій.

Об'єктами адміністративного менеджменту органів державної влади є: організаційні відносини (субординації, розмежування повноважень та ін.); організаційні взаємозв'язки (інформаційно-комунікаційні, між рівнями ієрархії, лінійності, функціональності і т.п.); функції органу державної влади; процедури (затвердження документів, контролю виконання рішень, реорганізації та ін.); норми (керованості, підпорядкованості і т.п.); організаційна структура; процес надання адміністративних послуг [3].

	В середньому по Україні	Банки	Видобувна промисловість	Інші послуги юридичним особам	Інвестиційні компанії	Переробна промисловість	Готелі та ресторани	Виробництво електроенергії, газу та води	Сільське господарство	Страхові компанії	Будівництво	Торгівля	Транспорт і зв'язок
Нестабільність державної політики	16,9	16,5	20,5	17,0	16,5	16,0	17,8	15,9	19,3	22,9	18,2	16,4	14,7
Податкова політика	13,8	9,9	17,2	3,2	23,0	15,4	9,7	10,7	10,9	19,0	12,1	15,9	14,7
Корупція	11,3	14,8	6,1	12,5	15,1	10,8	7,2	8,3	9,4	13,5	13,8	12,6	9,6
Податкові ставки	10,0	6,0	9,8	9,4	8,6	11,5	12,1	11,2	7,6	5,0	9,6	11,7	8,8
Неефективність держапарату (у т.ч. дозвільної системи)	9,9	12,2	8,7	10,2	18,0	9,8	12,1	7,8	10,2	9,5	10,0	8,7	11,6
Нестабільність місцевої та державної влади	6,8	7,3	10,0	7,2	-	6,2	8,7	8,9	5,7	8,2	8,2	6,6	6,6
Інфляція	6,5	9,0	5,9	7,0	0,7	5,4	11,8	7,0	7,0	10,6	4,5	7,4	5,6
Доступ до фінансування	6,5	6,5	5,0	6,0	4,3	6,0	-	12,8	7,2	4,3	11,4	4,0	7,7
Низька кваліфікація робочої сили	4,8	2,2	3,1	5,4	4,3	6,4	5,0	5,3	5,2	3,4	3,8	3,5	3,7
Нерозвинена інфраструктура	4,1	4,9	1,5	4,1	-	3,6	5,9	7,1	4,2	7,5	3,4	2,8	6,1
Доступ до земельних ресурсів	2,4	1,1	7,2	2,4	-	1,5	3,1	0,9	8,0	0,2	1,9	1,7	1,2
Обмежувальне трудове законодавство	2,1	1,9	1,7	2,2	-	2,0	5,3	2,2	1,9	1,9	1,6	2,3	2,3
Регіональна митна політика	2,0	0,8	-	0,9	1,4	3,0	0,9	-	0,6	0,5	0,3	2,8	3,9
Валютне регулювання	1,6	4,6	0,2	1,1	6,5	1,7	0,6	0,2	0,8	1,0	0,6	2,2	0,9
Злочинність і крадіжки	1,3	2,4	3,1	1,2	1,4	0,8	0,6	1,9	2,1	0,8	0,4	1,4	1,6

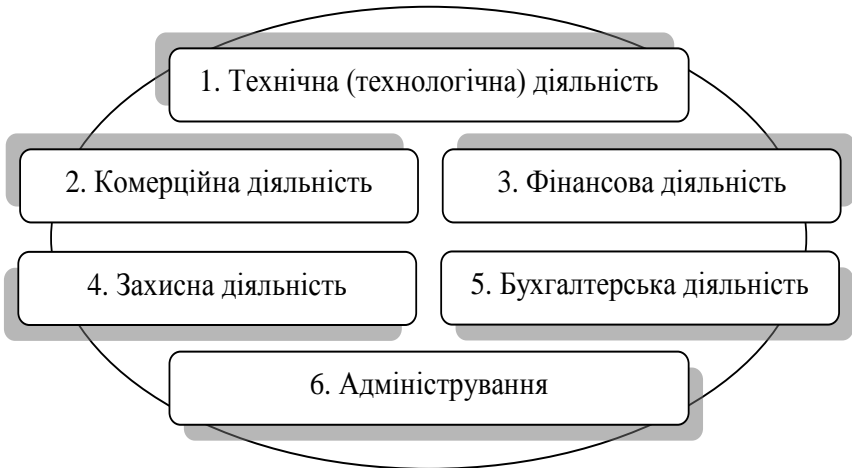
Рис. 2. Найбільш проблемні чинники ведення бізнесу за секторами економіки в Україні, частка респондентів, які зазначили чинник як найбільш проблемний, %*

*Примітка. Джерело [1]

Адміністративно-державне управління є одним із напрямів управління суспільством. Адміністративне управління з боку органів державної влади різних рівнів чинить вплив на роботу елементів економічної системи, якими є муніципальна економіка та підприємство як її елемент. Тому, адміністративний підхід слід розглядати як інституційний чинник (бар'єр або стимул) модернізації технологій управління підприємством у муніципальній економічній системі.

У рамках власної концепції (класичної школи) досліджував поняття адміністрування А. Файоль. Управління, під яким в термінології А. Файоля розумілося адміністрування, він розглядав як єдність прийомів, принципів, правил, направлених на здійснення ефективної діяльності, при оптимальному використанні можливостей організації і її ресурсів [4].

У праці «Загальне та промислове управління» учений представив сферу діяльності організації у вигляді шести напрямків (рис. 3). Основним серед напрямів діяльності організації, поданих на рис. 3, А. Файоль вважав адміністрування.

Рис. 3 Основні напрями діяльності організації (за А. Файолем)*

*Примітка. Сформовано автором самостійно на основі джерела [4]

Системний аналіз адміністративнодержавної бюрократії здійснив відомий німецький соціолог М. Вебер; він розробив теоретичну модель раціонально організованої бюрократії – т. зв. «ідеальний тип бюрократії», що відповідає цілям динамічних індустріальних суспільств. Подальші наукові дослідження М. Вебера, В. Вільсона, Ф. Гуднау започаткували

перший етап у формуванні теорії адміністративнодержавного управління як самостійного наукового напрямку і обґрунтували необхідність реформування апарату адміністративнодержавного управління на засадах наукових розробок та його відмежування від сфери політики [5]. Основні положення адміністративної-державної школи менеджменту є актуальними і сьогодні.

Аналіз проблеми інерційності адміністративного підходу як інституційного бар'єру модернізації технологій управління підприємствами приладобудування в муніципальній економічній системі вимагає розкриття змісту понять «інституція», «державні інституції», «адміністративні бар'єри».

У такому контексті зазначимо, що «в інституційно-розвиненому суспільстві інституції виступають механізмами, які забезпечують рівність інтересів усіх учасників ринку або членів суспільства і, перш за все, охоплюють законодавство та інститути, що забезпечують виконання встановлених правил і норм у певній сфері діяльності. Під державними інституціями розуміють сукупність норм та правил у будь-якій сфері суспільних відносин, органи законодавчої і виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування, які забезпечують контроль за їх дотриманням» [6].

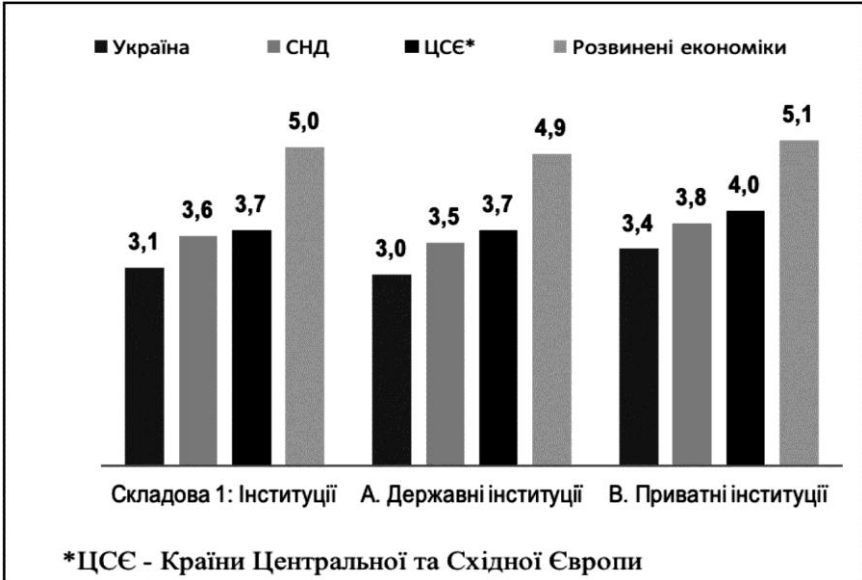
Інституції можуть бути державними і приватними. Усі вони формують основу інституційного середовища (через уряд, бізнесові структури та індивідів, які взаємодіють між собою), якість якого впливає на кожного з учасників та їх управлінські рішення.

Основними інституційними факторами, що негативно впливають на розвиток конкурентного середовища в Україні умовах ринкової економіки, що розвивається, були і залишаються адміністративні бар'єри.

Інституції лишаються найслабшим місцем конкурентоспроможності української економіки. У Звіті про глобальну конкурентоспроможність за 2012 рік Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) за даною складовою Україна посіла лише 132-е місце з 144 країн світу – на одну позицію нижче порівняно з минулим роком. Такий результат є одним із найгірших не лише відносно країн ЄС та інших розвинених економік, а й порівняно з найближчими сусідами. За рівнем розвитку інституцій Україна поступається усім країнам СНД, за винятком Росії та Киргизії, у яких – 133-є і 137-є місця відповідно (рис. 4).

Адміністративні бар'єри на шляху розвитку підприємництва – це акти та дії органів влади, що суттєво перешкоджають створенню та розвитку підприємницьких структур. Адміністративні бар'єри відображають інституційні обмеження суспільства, що покликані захистити споживачів від неякісної продукції, знизити можливості опортуністичної поведінки

підприємців, забезпечити ефективну конкуренцію. Проте, перевищення оптимальних меж адміністрування призводить до зниження рівня конкурентоспроможності ринкового середовища та формує схильність підприємців до подолання бар'єрів неринковими методами [8].

Рис. 4 Оцінки складової інституцій та її компонентів для України, а також груп країн Індексу глобальної конкурентоспроможності*

*Примітка. Джерело [7]

У цілому, вся сукупність адміністративних бар'єрів, хоча й має у своїй основі творчі мотиви, проте на практиці часто чинить негативний вплив на конкурентне середовище. Адміністративні бар'єри створюють додаткові перешкоди для входу у галузь нових фірм, збільшують монопольну владу діючих виробників, сприяють появі та розширенню інститутів тіньової економіки. У трансформаційних економіках унаслідок адміністративних бар'єрів трансакційні витрати залишаються на недопустимо високому рівні, що обмежує обсяг і кількість угод та призводить до збільшення граничних витрат підприємств. Очевидно, що для створення більш сприятливих умов для роботи приватного сектору та розвитку конкуренції, слід спростити й зробити більш прозорим регулятивне середовище [9].

Незаперечність впливу інституційних бар'єрів на підприємницьку діяльність на місцевому рівні, управління підприємствами приладобудування та вибір ними напрямів модернізації технологій

управління вимагає визначення інституційних бар'єрів, які негативно впливають на вибір приладобудівними підприємствами напрямів модернізації технологій управління та знижують рівень «вірності» їх формування.

На даний час, поточна економіко-політична ситуація в державі чинить неефективний вплив на потенціал та зростання рівня конкурентоспроможності сучасних вітчизняних підприємств приладобудування. Більше того, недоліком оцінки впливу діяльності місцевих органів влади на рівень конкурентоспроможності підприємств може бути її суб'єктивність, оскільки всі показники (рівень свободи бізнесу, надійність роботи правоохоронних органів, антикорупційна діяльність, рівень об'єктивності чиновників при прийнятті рішень та ін.) можуть бути розраховані тільки експертним шляхом [10].

Виходячи з того, що адміністративні бар'єри відображають інституційні обмеження суспільства, покликані забезпечити ефективну конкуренцію, дослідимо, які саме інституційні фактори посприяли цій позитивній динаміці.

У цілому, інституційне середовище визначається правовою та адміністративною інфраструктурою, у межах якої суб'єкти підприємницької діяльності та органи державної влади взаємодіють з метою створення суспільної, зовнішньої і внутрішньої вигоди.

Приватна (внутрішня) вигода характеризує зростання добробуту безпосередніх споживачів даного блага, які є його покупцями. Зовнішня вигода характеризує збільшення добробуту всіх третіх осіб, викликане виробництвом та споживанням даного блага. Соціальна (суспільна) вигода характеризує сукупну внутрішню і зовнішню вигоду як безпосередніх споживачів, так і всіх третіх осіб, пов'язану з виробництвом та споживанням даного продукту [11].

Значущість сприятливого інституційного середовища стала більш очевидною під час недавньої фінансово-економічної кризи. Інституції та якість інституційного середовища суттєво впливають на конкурентоспроможність та економічне зростання. Їх вплив позначається на інвестиційних рішеннях та організації виробництва, а також впливає на те, у який спосіб суспільства розподіляють вигоди й витрати (наприклад, власники землі, корпоративних акцій або ж інтелектуальної власності не інвестуватимуть у свою власність, якщо їм не гарантоване право на неї).

Впровадження автоматизованих систем управління дозволяє оптимізувати і інтегрувати всі бізнес-процеси в компанії, створити швидку й ефективну систему взаємодії між усіма підрозділами і з зовнішніми партнерами.

Згідно з результатами опитування керівників бізнесу, в середньому по регіонах досить низький рівень впровадження АСУ (3,53 бали), причому лише у 8 % компаній бізнес-процеси повністю автоматизовані (вища оцінка – 7 балів) і ще в 13 % – майже повністю (6 балів), що можна порівняти з середніми показниками в Євросоюзі. Великі компанії дали очікувано більш високу оцінку (4,22 бали), ніж середні (3,37 бали) і малі (3,53 бали); втім, лише 6 % великих компаній заявили про повну автоматизацію, тоді як цей самий показник для середніх компаній склав 5 %, а для малих – 10 %. Найвищі оцінки поставлені у фінансовому секторі (банки, страхові та інвестиційні компанії), навпаки, в секторах виробництва і розподілу електроенергії, газу та води і будівництва оцінки найнижчі (2,96 і 3,04 бали відповідно).

Якість інституцій в Україні залишається на вкрай низькому рівні, що засвідчують численні дослідження міжнародних установ. Наприклад, за даними Всесвітнього економічного форуму в цілому індекс глобальної конкурентоспроможності України (The Global Competitiveness Index) у 2014-2015 рр. Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних, які становлять 3 основні групи субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення» для 140 держав.

Важливим для аналізу є дані щодо результатів оцінювання інституційного забезпечення ведення бізнесу в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Результати оцінювання інституційного забезпечення ведення бізнесу в Україні*

Індекс глобальної конкурентоспроможності (позиції України за основними складовими)		2014-2015 (серед 144 країн)	2015-2016 (серед 140 країн)
		76	79↓
Основні вимоги		87	101↓
ІНСТИТУЦІЇ		130	↑130
	Державні установи	131	↑130
	право власності	135	↑131
	етика і корупція	120	↑107
	зловживання впливом	131	↑125
	марнотратство державних витрат	138	↑134
	безпека	124	132↓
	Приватні установи	120	↑110
	корпоративна етика	98	↑76
	підзвітність	127	130↓

*Примітка. Джерело [12]

Згідно з даними дослідження, Україна найбільше втратила позицій за показниками, які характеризують розвиток інфраструктури, макроекономічне середовище та розвиток фінансового ринку країни. Причому, за деякими позиціями країна «очолює» списки з кінця, зокрема, за міцністю банків нам присвоєно 140 місце зі 140 країн світу; за регулюванням фондових бірж –135, за інфляційними змінами –134 [12].

Отримані результати підтверджуються й іншими авторитетними дослідженнями. Наприклад, рейтинг «Doing Business» охоплює 189 держав світу і умови для ведення бізнесу протягом II півріччя 2014 – I півріччя 2015 років, у межах якого здійснена оцінка за найбільш суттєвими для бізнесу умовами бізнесу (рис. 5).

Рис. 5. Позиції України за основними показниками рейтингу легкості ведення бізнесу*

*Примітка. Джерело [13]

Найбільш критичними, як свідчать показники, є саме фінансова сфера та інституційне забезпечення ведення бізнесу.

Якість функціонування інституцій розглядається через формування законодавчої і нормативно-правової бази, відповідне ставлення уряду до прав і свобод не тільки громадян, а й суб'єктів господарювання. Сьогодні занадто великий апарат і бюрократія, надмірне державне регулювання, корупція, нечесність при складанні й виконанні держзамовлень, недостатність прозорості й надійності державної діяльності, її нездатність надавати бізнесу необхідні послуги, політична залежність тощо. Це

призводить до значних економічних витрат та уповільнює процеси розвитку.

Незважаючи на те, що в економічній літературі увагу приділено переважно державним інститутам, приватні інститути також є важливим елементом процесу створення переваг. Події, пов'язані з останньою глобальною економічною кризою, а також із численними корпоративними скандалами, виявили значущість стандартів бухгалтерського обліку, звітності й прозорості, які дають змогу не лише попередити шахрайство та неефективне управління, а й зберегти довіру інвесторів і споживачів.

Економічне зростання базується на діяльності бізнесу, що сповідує принципи чесного управління, де керівництво дотримується суворих етичних норм у відносинах із державою, іншими компаніями та громадськістю, в цілому. Прозорість приватного сектору є важливою і обов'язковою характеристикою бізнесу. Її можна реалізувати шляхом дотримання відповідних стандартів, а також використовуючи практики аудиту й бухгалтерського обліку, які забезпечують своєчасний доступ до інформації [14].

У контексті цього слід зазначити, що «дедалі більшої популярності у світі набуває стандарт звітності, розроблений Міжнародною радою з питань інтегрованої звітності (International Integrated Reporting Council – IIRC). Особливість інтегрованої звітності (IR) полягає в тому, що, концентруючись на шести типах капіталу компанії (фінансовому, виготовленому, інтелектуальному, людському, соціально-репутаційному та природному), вона холистично презентує як фінансові, так і нефінансові показники своєї діяльності [15].

Оцінка порівняння результатів показника «інституції» міст – Києва, Львова та Тернополя подано в табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння результатів оцінки показника «інституції» та його зміни в містах: Київ, Львів, Тернопіль за період 2009-2013 рр.*

Роки	Показник «інституції» по м. Київ, пункти	Зміна, (+; -)	Показник «інституції» по м. Львів., пункти	Зміна, (+; -)	Показник «інституції» по м. Тернопіль, пункти	Зміна, (+; -)
2009	3,10	-	3,40	-	-	-
2010	3,40	0,30	3,70	0,30	-	-
2011	3,18	-0,22	3,46	-0,24	3,75	-
2012	3,32	0,14	3,55	0,09	3,87	0,12
2013	3,46	0,14	3,75	0,20	3,88	0,01

*Примітка. Сформовано автором самостійно на основі джерел [240-244]

Дані табл. 2.5 показують, що зміна показника «інституції» у досліджуваних містах за період 2009-2013 рр., в цілому, є позитивною. Так, якщо у 2009 році показник «інституції» в розрізі міст Києва та Львова становив 3,10 і 3,40 пункти відповідно, то у 2013 році – 3,46 і 3,75 пункти відповідно. Показник «інституції» по м. Тернопіль у 2013 році збільшився порівняно з 2011 року на 0,13 пункти.

Проведемо оцінку змін інституційного показника у розрізі його структурних елементів. Результати оцінки показника «інституційне середовище» в містах – Києві, Львові та Тернополі та його динаміка впродовж 2009-2013 рр. представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Результати оцінки показника «інституційне середовище» у містах – Києві, Львові, Тернополі та його динаміка за період 2009-2013 рр.*

Ренкінг підскладових інституційного середовища, пункти		Період, роки				
№ з/п	Назва	2009	2010	2011	2012	2013
м. Київ						
1	Права власності	3,20	3,60	3,49	3,81	4,19
2	Охорона інтелектуальної власності	2,60	3,20	2,67	2,82	2,94
3	Нецільове використання бюджетних коштів	2,30	2,80	2,43	2,50	2,59
4	Довіра громадськості до політиків	1,60	1,70	1,40	1,85	2,16
5	Хабарі та неформальні платежі	-	-	3,19	3,28	3,44
6	Незалежність судової системи	2,20	2,30	1,98	2,12	2,34
7	Фаворитизм у рішеннях чиновників	2,90	2,90	1,73	2,07	2,41
8	Марнотратство у бюджетних витратах	3,40	2,70	3,54	3,59	3,59
9	Тягар адміністративного регулювання	3,10	2,30	2,15	2,31	2,74
10	Ефективність правової системи у врегулюванні суперечок	3,00	-	2,18	2,41	2,67
11	Ефективність правової системи в оскарженні регуляторних актів		-	2,22	2,55	2,67
12	Прозорість політики держорганів	3,30	2,80	4,14	4,53	4,61
13	Втрати бізнесу від загрози тероризму	6,40	5,80	6,43	6,45	6,26
14	Втрати бізнесу від злочинності та насильства	5,30	4,70	4,18	4,38	4,60
15	Організована злочинність	3,90	5,20	4,61	4,29	4,27
16	Надійність роботи правоохоронних органів	3,80	3,90	3,86	3,83	3,69
17	Корпоративна етика	2,50	3,70	3,32	3,44	3,55
18	Рівень стандартів аудиту та звітності	3,40	3,80	-	3,77	3,72
19	Ефективність корпоративного керівництва	5,40	5,10	5,38	5,24	5,15
20	Захист інтересів міноритарних акціонерів	2,40	3,10	3,00	3,10	3,07
21	Надійність захисту інвестора	-	-	4,70	4,70	4,70
м. Львів						
1	Права власності	3,50	3,70	3,55	3,96	4,25
2	Охорона інтелектуальної власності	3,10	3,60	2,52	2,85	3,17
3	Нецільове використання бюджетних коштів	3,10	3,90	2,99	3,15	3,65

Продовження табл. 3

4	Довіра громадськості до політиків	2,00	2,00	2,31	2,41	2,50
5	Хабарі та неформальні платежі	-	-	3,54	3,52	3,84
6	Незалежність судової системи	2,70	2,80	2,70	2,62	2,90
7	Фаворитизм у рішеннях чиновників	3,20	2,90	2,77	2,79	3,01
8	Марнотратство у бюджетних витратах	2,60	3,20	3,59	3,63	3,91
9	Тягар адміністративного регулювання	3,40	3,20	2,92	2,80	3,13
10	Ефективність правової системи у врегулюванні суперечок	2,90	-	2,78	2,76	2,89
11	Ефективність правової системи в оскарженні регуляторних актів		-	2,74	2,78	3,02
12	Прозорість політики держорганів	3,50	3,70	4,11	4,52	4,78
13	Втрати бізнесу від загрози тероризму	5,40	6,70	5,98	6,23	6,41
14	Втрати бізнесу від злочинності та насильства	5,00	6,30	4,38	4,42	4,72
15	Організована злочинність	4,90	5,80	5,24	5,19	5,34
16	Надійність роботи правоохоронних органів	3,10	3,40	3,69	3,66	3,77
17	Корпоративна етика	3,50	3,70	3,36	3,41	3,49
18	Рівень стандартів аудиту та звітності	3,50	3,70	-	3,77	3,72
19	Ефективність корпоративного керівництва	4,70	4,70	5,04	5,02	5,11
20	Захист інтересів міноритарних акціонерів	3,20	3,30	3,06	3,29	3,35
21	Надійність захисту інвестора	-	-	4,70	4,70	4,70
м. Тернопіль						
1	Права власності	-	-	4,26	4,54	4,54
2	Охорона інтелектуальної власності	-	-	2,92	3,13	3,07
3	Нецільове використання бюджетних коштів	-	-	3,86	3,82	3,76
4	Довіра громадськості до політиків	-	-	2,16	2,43	2,63
5	Хабарі та неформальні платежі	-	-	4,13	4,24	4,32
6	Незалежність судової системи	-	-	3,03	2,97	2,93
7	Фаворитизм у рішеннях чиновників	-	-	3,53	3,37	3,26
8	Марнотратство у бюджетних витратах	-	-	3,43	3,70	3,65
9	Тягар адміністративного регулювання	-	-	3,22	3,32	3,48
10	Ефективність правової системи у врегулюванні суперечок	-	-	2,73	2,92	2,96
11	Ефективність правової системи в оскарженні регуляторних актів	-	-	2,84	2,90	2,88
12	Прозорість політики держорганів	-	-	4,13	4,66	4,81
13	Втрати бізнесу від загрози тероризму	-	-	6,71	6,64	6,57
14	Втрати бізнесу від злочинності та насильства	-	-	4,97	4,94	5,18
15	Організована злочинність	-	-	5,19	5,35	5,59
16	Надійність роботи правоохоронних органів	-	-	4,08	4,28	4,50
17	Корпоративна етика	-	-	3,31	3,49	3,40
18	Рівень стандартів аудиту та звітності	-	-	-	3,77	3,72
19	Ефективність корпоративного керівництва	-	-	4,71	4,94	5,09
20	Захист інтересів міноритарних акціонерів	-	-	3,27	3,37	3,27
21	Надійність захисту інвестора	-	-	4,70	4,70	4,70

*Примітка: 1 – зростання на 1 пункт є неефективним, зростання на 7 пунктів – ефективним; 2 – сформовано автором на основі [1, 16-19]

Результати оцінки складових інституційного середовища для м. Києва та їх зміни впродовж 2013 року засвідчили, що найкращими є результати динаміки зміни наступних структурних елементів: право власності (4,19 пункти); прозорість політики державних органів (4,61 пункти); надійність захисту інвестора (4,70 пункти). Ці складові інституційного середовища можна вважати інституційними мотиваторами для роботи підприємств. Разом з тим, оскільки зростання на 1 пункт вважається неефективним, а зростання на 7 пунктів – ефективним, можемо стверджувати про недостатні: розвиток права власності; прозорість політики державних органів; надійність захисту інвестора.

До інституційних бар'єрів, в якості яких також виступають елементи інституційного середовища, і які негативно впливають на діяльність підприємств м. Києва, загалом, та вибір приладобудівними підприємствами напрямів модернізації технологій управління ними, зокрема, як видно з таблиці 2.6, у 2013 році належать: фаворитизм у рішеннях чиновників (2,41 пункти); хабарництво та неформальні платежі (3,44 пункти); недосконалість стандартів аудиту та звітності (3,72 пункти).

Результати оцінки складових інституційного середовища для м. Львів та їх зміни впродовж 2013 року засвідчили, що найкращими є результати динаміки зміни наступних структурних елементів: право власності (4,25 пункти); прозорість політики державних органів (4,78 пункти); надійність захисту інвестора (4,70 пункти), ефективність корпоративного керівництва (5,11 пункти). Ці складові інституційного середовища теж є мотиваторами для роботи підприємств. Разом з тим, оскільки зростання на 7 пунктів вважається максимально ефективним, можемо стверджувати про недостатні: розвиток права власності; прозорість політики державних органів; ефективність корпоративного керівництва; надійність захисту інвестора.

До інституційних демотиваторів, які чинять небажаний і негативний вплив на діяльність суб'єктів господарювання міста Львова, вибір приладобудівними підприємствами напрямів модернізації технологій управління ними, як свідчить таблиця 2.6, у 2013 році належать: марнотратство у бюджетних витратах (3,91 пункти); втрати бізнесу від загрози тероризму (6,41 пункти) та від злочинності і насильства (4,72 пункти).

Здійснена оцінка складових інституційного середовища для м. Тернопіль та їх зміни впродовж 2013 року дозволяє зробити висновок про те, що позитивними є результати динаміки зміни наступних структурних елементів: право власності (4,54 пункти); прозорість політики державних органів (4,81 пункти); надійність захисту інвестора (4,70 пункти), ефективність корпоративного керівництва (5,09 пункти);

надійність роботи правоохоронних органів (4,50 пункти). Ці складові інституційного середовища є мотиваторами роботи підприємств. Однак, оскільки максимально ефективним вважається зростання на 7 пунктів, можемо стверджувати про недостатні: розвиток права власності; прозорість політики державних органів; ефективність корпоративного керівництва; надійність захисту інвестора; надійність роботи правоохоронних органів.

До інституційних бар'єрів, які чинять негативний вплив на діяльність суб'єктів господарювання м. Тернопіль, вибір приладобудівними підприємствами напрямів модернізації технологій управління ними, як свідчить таблиця 2.6, у 2013 році належать: хабарі та неформальні платежі (4,32 пункти); втрати бізнесу від загрози тероризму (6,57 пункти) та від злочинності і насильства (5,18 пункти); організована злочинність (5,59 пункти).

Проведений аналіз складових інституційного середовища для м. Тернополя та їх зміни впродовж 2013 року уможливорює резюмування того, що демотиваторами (бар'єрами) діяльності суб'єктів господарювання Києва, Львова, Тернополя, вибір приладобудівними підприємствами напрямів модернізації технологій управління ними є: недостатня прозорість політики державних органів; фаворитизм у рішеннях чиновників; хабарництво та неформальні платежі; недостатньо надійний захист інвестора; недосконалість стандартів аудиту та звітності; втрати бізнесу від злочинності і насильства. Ці бар'єри стримують розвиток інституцій в Україні в цілому, і виступають стримуючим фактором для зростання конкурентоспроможності промисловості.

Ефективний розвиток будь-якого сектора, галузі національної економіки або підприємства, в тому числі і підприємства приладобудування в Україні, залежить від загального рівня розвитку бізнесу.

Рівень розвитку бізнесу пов'язаний із двома об'єднаними між собою факторами і залежить від них, зокрема: якістю бізнес-спільнот країни, в цілому, та якістю діяльності стратегічного, оперативного і тактичного характеру певних фірм. Ці фактори мають особливе значення для економіки, що перебуває на високій стадії розвитку. Важливою з різних причин є якість бізнес-спільнот і допоміжних галузей економіки у країні, що вимірюється кількісними та якісними показниками національних постачальників і ступенем їх взаємодії. За умови, коли компанії та постачальники об'єднані у групи (кластери) й географічно перебувають близько одне до одного, – ефективність підвищується, виникає більше можливостей для інновацій і зменшується кількість перешкод для виникнення нових фірм. Інноваційні практики роботи окремих фірм

(брендинг, маркетинг, дистрибуція, нові технологічні процеси, виробництво унікальних і складних товарів) поширюються на всі сектори економіки та сприяють виникненню своєчасних бізнес-процесів у всіх галузях [14].

Результати оцінки зміни показника «розвиток бізнесу в Україні» впродовж 2009-2013 років відображені в табл. 4.

Таблиця 4

**Результати оцінки зміни показника «розвиток бізнесу в Україні»
за період 2009-2013 рр.***

Роки	Рівень розвитку бізнесу, пункти	Зміна, (+; -)
2009	5,90	-
2010	5,90	-
2011	4,20	-1,70
2012	4,18	-0,02
2013	4,00	-0,18

*Примітка. Сформовано автором на основі [1, 16-19]

Дані табл. 4 показують, що динаміка зміни показника «розвиток бізнесу в Україні» впродовж 2009-2013 років є негативною. Так, якщо у 2009 році рівень розвитку бізнесу становив 5,9 пункти, то у 2013 році – тільки 4 пункти. Це свідчить про зниження показника «розвиток бізнесу в Україні» впродовж 2009-2013 років на 33 %.

Результати оцінки зміни показника «розвиток бізнесу» в Україні та у містах – Києві, Львові, Тернополі впродовж 2009-2013 років подана в табл. 5.

Таблиця 5

Результати оцінки зміни показника «розвиток бізнесу» в Україні та у містах – Києві, Львові, Тернополі за період 2009-2013 рр.*

Роки	Рівень розвитку бізнесу в Україні, пункти	Зміна, (+; -)	Рівень розвитку бізнесу в м. Києві, пункти	Зміна, (+; -)	Рівень розвитку бізнесу в м. Львові, пункти	Зміна, (+; -)	Рівень розвитку бізнесу в м. Тернополі, пункти	Зміна, (+; -)
2009	5,90	-	3,80	-	3,70	-	-	-
2010	5,90	-	4,00	0,20	3,70	-	-	-
2011	4,20	-1,70	3,90	-0,10	3,70	-	3,60	-
2012	4,18	-0,02	3,91	0,01	3,75	0,05	3,76	0,16
2013	4,00	-0,18	3,98	0,07	3,88	0,13	3,81	0,05

*Примітка. Сформовано автором на основі [1, 16-19]

Дані таблиці 2.8. свідчать про те, що зміни показника «розвиток бізнесу» в Україні та в окремих досліджуваних областях упродовж 2009-2013 рр. не є однозначними. Так, якщо в Україні, в цілому, показник «розвиток бізнесу» впродовж 2009-2013 років знизився на 33 %, то в містах – Києві, Львові, Тернополі за цей же період він зростає. Зокрема, якщо у 2009 році значення цього показника у м. Київ і м. Львів становило 3,8 та 3,7 пункти відповідно, то у 2013 році показник був рівний 3,98 та 3,88 пунктам відповідно. У м. Тернопіль також мало місце зростання показника «розвиток бізнесу» впродовж 2011-2013 років з 3,6 до 3,81 пункти (приблизно на 9 %).

Дослідимо, який зв'язок існує між якістю інституційного забезпечення та рівнем розвитку бізнесу в Україні за наступними вихідними даними (табл. 6).

Таблиця 6

Аналітичні дані для визначення зв'язку між рівнем розвитку інституцій та рівнем розвитку бізнесу в Україні*

Роки	Рівень розвитку інституцій, пункти	Рівень розвитку бізнесу в Україні, пункти
2009	4,11	3,96
2010	4,00	3,89
2011	3,69	3,81
2012	3,40	3,75
2013	3,10	3,69

*Примітка. Сформовано автором на основі [1, 16-19]

Використовуючи інструментарій економіко-математичного моделювання із застосуванням регресійного аналізу, залежність впливу рівня розвитку бізнесу в муніципальних економічних системах на рівень розвитку інституцій в Україні, представимо у вигляді рис. 6.

Регресійна залежність показників має наступне математичне представлення:

$$y = 2,89 + 0,25x \quad (1)$$

Дана залежність вказує на прямий зв'язок показників, що доводить позитивний вплив розвитку інституцій на розвиток бізнесу в Україні.

Коефіцієнт детермінації даної регресійної моделі становить:

$$R^2 = 0,98 \quad (2)$$

Отримане значення є високим, вказує на адекватність побудованої моделі.

Рис. 6. Залежність між рівнем розвитку інституцій та рівнем розвитком бізнесу в Україні

Коефіцієнт кореляції між показниками рівня інституцій та рівнем розвитку бізнесу вказує на щільність зв'язку ($D^2 = 0,97$).

Крім економічної ефективності, якість суспільних і приватних інституцій багато в чому визначає здатність держави впливати на процеси всередині країни, проводити реформи, які є необхідними для поліпшення різних аспектів національної конкурентоспроможності. Враховуючи те, що у 2010 році Україна стала на шлях активних перетворень, було задеклароване покращення якості державних інституцій, а саме: посилення гарантій захисту права власності, боротьба з корупцією, забезпечення незалежного й справедливого судочинства, не повинні втрачати позиціонованої пріоритетності. Нерозвинуті інституції є проблемою, яка потребує негайного розв'язання (у першу чергу, на муніципальному рівні, де безпосередньо здійснюють діяльність бізнес-структури), оскільки чинить істотний вплив на забезпечення конкурентоспроможності економіки України.

Поліпшення функціонування інституцій на всіх рівнях економічного розвитку, у тому числі й муніципальному, значною мірою залежить від наявності міцної політичної волі. Реалізація реформи інституцій можлива лише за умови активної зацікавленості та взаємодії усіх сторін (уряду, органів державної влади, громадськості, суб'єктів господарювання, ЗМІ).

Враховуючи національні та регіональні відмінності, особливості історичного розвитку, реформування інституцій в Україні вимагає диференційованого підходу до їх функціонування і розвитку.

Інституції є різноманітними, тому з ними виникає чимало проблем, які вимагають витрат часу задля їх вирішення. Деякі можна вирішити досить швидко і реалізувати упродовж кількох місяців. Інші, пов'язані з традиціями і правилами, вкоріненими у свідомості громадян, потребують зміни поколінь. Тому, втілюючи реформи, що вирішують проблему інституцій, необхідно розробляти механізм, який дозволяв би робити ці зміни стійкими в часі. Позитивні економічні явища, котрі з'являються унаслідок дії міцних і прозорих інституцій (підвищення довіри інвесторів, поліпшення інвестиційного клімату, зростання конкурентоспроможності та валового прибутку), позитивно впливатимуть як на економіку України в цілому, так і на розвиток окремо взятих муніципальних економічних систем [1, 16-19].

Важливим чинником для розвитку підприємств, у тому числі галузі приладобудування, є інновації та інноваційна діяльність. Так, згідно зі статистичними даними, у 2011 році кількість вітчизняних підприємств, які здійснивали інновації, зросла до 1679 одиниць, що становить 16,2 % від загальної кількості підприємств (у 2010 р. кількість таких підприємств дорівнювала 1462, або 13,8 %). Це низький показник частки інноваційно-активних підприємств. Для порівняння, в Японії цей показник сягає 70-80 %, у країнах ЄС – 50-70 % [20].

Інноваційна діяльність відіграє важливу роль у максимізації прибутку підприємств та є головним засобом збереження конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі [20].

Результати оцінки показника «інновації» та його зміни в Україні, в цілому, відображена в табл. 7.

Таблиця 7

**Результати оцінки показника «інновації» та його зміни
в Україні за період 2009-2013 рр.***

Роки	«Інновації», пункти	Зміна, (+; -)
2009	5,80	0
2010	5,80	0
2011	3,30	-2,50
2012	3,44	0,14
2013	3,00	-0,44

*Примітка. Сформовано автором на основі [1, 16-19]

Дані таблиці 7 є свідченням негативної і стійкої динаміки показника «інновації» в Україні, в цілому, який у 2013 році зменшився в порівнянні з

2009 роком майже вдвічі. Це пов'язано із недосконалістю законодавчої і нормативно-правової бази та важким фінансовим становищем підприємств. Підтвердженням авторського висновку слугує те, що «за даними обстеження, проведеного Держкомстатом, бар'єрами, що стримують інноваційну діяльність вітчизняних підприємств є: відсутність фінансування (на це вказали 86 % респондентів), великі витрати (40 %), відсутність коштів у замовника (40 %), високі кредитні ставки (39 %), недосконалість законодавства (32 %), труднощі з сировиною і матеріалами (29 %), високий економічний ризик (24 %), відсутність попиту на продукцію (15 %), недостатня інформація про ринки збуту (11 %). Наведені дані вказують на те, що здійснювати інновації вітчизняним підприємствам перешкоджають численні фактори, найвпливовішими з яких є фінансовий фактор, та фактори, пов'язані зі співробітництвом та інформацією» [21].

Результати оцінки показника «інновації» та його зміни в Україні, містах – Києву, Львову, Тернополю протягом 2009-2013 років відображена в табл. 8.

Таблиця 8
Результати оцінки показника «інновації» та його зміни в Україні та містах – Києву, Львову, Тернополю за період 2009-2013 рр.*

Роки	Показник «інновації» в Україні, пункти	Зміна, (+; -)	Показник «інновації» в м. Київ, пункти	Зміна, (+; -)	Показник «інновації» в м. Львів, пункти	Зміна, (+; -)	Показник «інновації» в м. Тернопіль, пункти	Зміна, (+; -)
2009	5,80	-	3,40	-	3,00	-	-	-
2010	5,80	-	3,40	-	3,30	0,30	-	-
2011	3,30	-2,50	3,00	-0,40	2,87	-0,43	2,92	-
2012	3,44	0,14	3,14	0,14	2,96	0,09	2,88	-0,04
2013	3,00	-0,44	3,27	0,13	3,17	0,21	2,87	-0,01

*Примітка. Сформовано автором на основі [1, 16-19]

Дані табл. 8 свідчать про те, що динаміка показника «інновації» та його зміни в Україні та містах – Києві, Львові, Тернополі протягом 2009-2013 років є майже однозначно негативною і спадною. Лише в м. Львів мало

місце зростання цього показника з 3,0 пунктів у 2009 році до 3,17 пунктів у 2013 році.

Дослідимо зв'язок між інноваційністю підприємницьких структур та інституційним чинником (табл. 9).

Таблиця 9

Аналітичні дані для визначення зв'язку між рівнем розвитку інституцій та рівнем впровадження інновацій в Україні*

Роки	Рівень розвитку інституцій, пункти	Рівень впровадження інновацій в Україні, пункти
2009	4,11	3,04
2010	4,00	2,99
2011	3,69	2,91
2012	3,40	2,81
2013	3,10	2,79

*Примітка. Сформовано автором на основі [1, 16-19]

На рис. 7 представлено регресійну залежність впливу рівня впровадження інновацій в муніципальних економічних системах (в розрізі міст України) на вихідний параметр – рівень розвитку інституцій у регіональному вимірі. Впровадження інновацій є актуальним для розвитку приладобудівних підприємств, оскільки ця галузь є інноваційно орієнтованою.

Рис. 7 Залежність між рівнем розвитку інституцій та рівнем впровадження інновацій в Україні

Регресійна модель вказаних залежностей має наступне математичне представлення:

$$y = 1,97 + 0,26x \quad (3)$$

Коефіцієнт детермінації регресійної моделі впливу рівня впровадження інновацій в муніципальних економічних системах (у розрізі міст України) на вихідний параметр – рівень розвитку інституцій у регіональному вимірі є високим, та становить: $R^2 = 0,98$, що вказує на повну адекватність побудованої моделі, та дозволяє досліджувати на основі представленої моделі залежність між показниками, яка у даному випадку є прямою.

Коефіцієнт кореляції між рівнем інновацій та інституцій є високим і становить: $D^2 = 0,96$, що вказує на щільність зв'язку між показниками.

Тому, усунення або нівелювання вимагають такі інституційні бар'єри модернізації технологій управління підприємствами приладобудування у муніципальній економічній системі, зокрема: недосконалість державної політики регулювання інноваційної діяльності; неналежна підтримка і координація з боку органів місцевого самоврядування на регіональному рівні інноваційної діяльності підприємств; існування адміністративних бар'єрів; загальний низький технологічний рівень функціонуючого виробництва приладобудівних підприємств; неналежна забезпеченість фінансово-кредитними ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Фонд «Ефективне управління»: Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/ua/reports/ukraine/2013>
2. Сабадош Г.О. Сучасні підходи до адміністративного менеджменту державних організацій [Електронний ресурс] / Г.О. Сабадош, О.В. Усенко. – Режим доступу: [http://www.confcontact.com/2012_10_04/gu1_sabadosh.htm]
3. Кривокульська Н.М. Адміністративний менеджмент: навчальний посібник / Н.М. Кривокульська. – Тернопіль: Крок, 2013. – 294 с.
4. Файоль А. Управление – это наука и искусство / А.Файоль, Г.Эмерсон, Г.Форд. – М.: Республика, 1992. – 352 с.
5. Мних Є. В. Економічний аналіз: навчальний посібник / Є. В.Мних, І. Д.Ференц. – Львів: Армія України, 2000. – 144 с.
6. Кривокульська Н.М. Екологічний менеджмент: навчальний посібник / Н.М. Кривокульська. – Тернопіль: Матвей, 2013. – 212 с.
7. Звіт про глобальну конкурентоспроможність за 2012 рік Всесвітнього економічного форуму
8. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 2 / [редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К.: Академія, 2001. – 848 с.
9. Росецька Ю.Б. Подолання адміністративних інституційних бар'єрів як фактор становлення конкурентного середовища в трансформаційній економіці України / Ю.Б.Росецька // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2007. – Випуск 222. – С. 557-564

10. Радулов Д.Д. Оцінка впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств з виробництва готових металевих виробів [Електронний ресурс] / Д.Д. Радулов // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Випуск 2 (53). – С. 134-143. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vsed_2014_2_24.pdf
11. Приватні та соціальні витрати і вигоди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econ-house.ru/ekonomichna-teoriya/3/108-privatni-ta-socialni-vitrati-i-vigodi>
12. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2015-2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayinu-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-onkurentospromozhnosti-0>
13. Україна в рейтингу Світового банку легкості ведення бізнесу. Чи насправді є позитивні зрушення? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/ukrayina-v-reytingu-svitovogo-banku-legkosti-vedennya-biznesu-chy-naspravdi-ye-pozytyvni>
14. Алексеева А. Эффект доверия / А. Алексеева, Д. Карпенко // Компаньон. – 2010. – № 13. – С. 10
15. Курінна І. Прозорість і корпоративна соціальна відповідальність [Електронний ресурс] / І. Курінна, В. Малярчук, М. Саприкіна [та ін.]. – К. : Юстон, 2015. – 47 с. – Режим доступу: http://www.energoatom.kiev.ua/files/file/guide_final.pdf
16. Фонд «Ефективне управління»: Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/ua/reports/ukraine/2009>
17. Фонд «Ефективне управління»: Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/ua/reports/ukraine/2010>.
18. Фонд «Ефективне управління»: Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/ua/reports/ukraine/2011>
19. Фонд «Ефективне управління»: Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/ua/reports/ukraine/2012>
20. Севостьянова Д.В. Проблеми стимулювання інноваційної діяльності підприємств в Україні / Д.В. Севостьянова // Вісник НТУ «ХП». – 2012. – № 58 (964). – С. 156-160
21. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. – ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України». – Київ, 2012